

A pesti honvédek első királygyakorlata

Adalékok a m. kir. honvédség történetéhez

Irta: Móricz Pál

(Első fejelemény.) A honvédség, mint a kised Herkules, már bölcsös gyermek korában megküzdött a kígyókkal. Alig harnadfél éves létezése után lába alá tiporja a kishitűség, a közöny, a részvétlenség, az iszergi kígyóit, a nem-hivatalos hírlapok már 1871. elején örömmel újságotlák: «hogy ez idén is nagyobb mérvű összpontosítások szándékoltnak...»

A honvédségi fegyvergyakorlatok megtartásáról egyébként az 1868. évi XLI. törvény cikk 14. §-ában találunk irányító rendelkezést, eszerint «a honvédség évenként két hétig tartandó századonkénti gyakorlatra, minden második évben pedig három hétig tartó zászlóaljankénti vagy nagyobb fegyvergyakorlatokhoz szólítandó be.» A honvédelmi minisztérium 1871. június hó 12-én csakugyan «felterjesztést tön ő felségéhez, hogy kerületenkint egy-egy dandár háromheti gyakorlatra vonassék össze.» Azzal indokolták ezt a kezdeményezést, hogy a honvédség őszi hadgyakorlatain nemcsak a legénységet s az alosztályok vezetőit kell képezni (a század és zászlóalj gyakorlatokkal), hanem a magasabbrangú, nevezetesen a kerületi s dandárok parancsnokságával megbízott törzstiszteknek is alkalmat kell nyújtani a nagyobb csapatok vezetésére. A «Pesti Napló» (1871. július 5.) a honvédelmi főparancsnokával egyetértőleg megállapított «harcrendről» a következőket közölte:

«Összesen hét dandár fog összpontosítani és pedig egy-egy Csakován, Nagyszébenben, Miskolcon, és Varasdon, azután a

pesti, ipolysági és budai dandárok egy hadosztályba egyesítve Vác környékén. Minden egyes dandár 4 gyalogzászlóalj, 2 lovasszázad, 4 szórlövegéből áll. Az ezen dandárokhoz beosztott 28 zászlóalj s valamennyi lovasszázad ezen gyakorlatai 3 hétig tartanak, míg az idei ősszel a honvédség többi 45 gyalogzászlóalja és 25 lovasszázada csak 2 heizászlóalj és századgyakorlatokra hivatalnékbe. Hogy továbbá a törzstisztek a lehető legnagyobb számban részt vehessenek a dandár- és hadosztály-gyakorlatokba, a behívások külön időszakokban s közgazdasági tekintetből akként történnek, hogy szept. 1—14-ig a fentemlített 54 zászlóalj végezi gyakorlatait, a csakovai, varasdi, nagyszébeni dandárokhoz beosztandó csapatok pedig szeptember 3-tól 21-éig; a többi négy dandár alosztályai végre szeptember 10-től 30-ig gyakoroltnak. Ezen gyakorlatoknak keresztülvételére szükséges költségek az előirányzatba felvett összegből fedezetlenek akként, hogy az 1869-ik év végével a hadsereg tartalékából áthelyezett 18.000 honvéd a gyakorlatok alól egészen felmentetik, s hogy a dandárokba osztandó zászlóaljak 600 emberre, egy-egy lovasszázad pedig csak 100 lóra egészítették ki. Miután azonban az ily nagyobb hadtestekben való gyakorlatok céljuknak csak úgy felelnek meg teljesen, ha az elkülönített dandár tüzérsséggel, a Vácnál összpontosítandó hadosztály műszaki s ápoló csapatokkal is ellátatik, a minisztérium ebbeli előterjesztésére ő felsége eirendelte, hogy a nagyszébeni és csakovai dandárok egy-egy üteg tüzérsséggel, a Vácra összpontosított hadosztály pedig megfelelő tüzérsséggel, műszaki és egészségügyi csapatokkal fognak ellátni. De, hogy az ösztartozásra és együttes működésre való hivatatltság eszméje kifejezést nyerjen, eirendelte a király, hogy a budapesti helyőrség csapatai is részt vegyenek szeptember

22—27-ig a honvédség nagyobb hadműveleteinek kivételében.»

— Szóval az ágyukat nem bízták illő ellenörködés nélkül a honvédekre, — vétekszezték «A Honvéd»-ben a 48-asok.

*

A Vác mellett tartandó nagy honvédhadosztály-gyakorlatokkal kapcsolatban a budai «Local Corr.» július 20-án már ugy értesült, hogy «— arra — valószínűleg király öfelség s Albrecht és Vilmos főhercegek is lejönnek».

*

A hírlapok augusztus 22-én már részleteesebb értesüléseket is közöltek a közérdeklődéssel várt első nagyobb honvédgyakorlatról. Ezekből a hivatalos jellegű közleményekből meg tudjuk, hogy:

A nagy hadgyakorlatok Vác környékén két hadtest által fognak véghezvitetni, s ez a 70 ezer emberből alakult hadsereget keleti és nyugati hadtestnek fogják nevezni. A keleti hadtest főparancsnoka Gablencz báró budai főhadparancsnok, a nyugati hadtest parancsnoka pedig a honvéd főparancsnok József főherceg lesz; hogy továbbá a keleti hadtest összesen 16 gyalogzászlóaljból és 10 lovasszázadból álland, 32 cső és 4 darab szórlöveggel, míg a nyugati hadtest összesen 12 zászlóaljból (ebből 4 sorhadbeli, a többi honvéd) és 6 lovasszázadból fog állani, 16 csőlöveggel s 8 darab szórlöveggel. Magáról az e nagygyakorlaton megoldandó feladatról a következő tudnivalókat közölte:

«Egy Pestről a Tiszához visszavonulni készülő sereg vezére erős hadosztályt (keleti hadtest) küld Vác felé oly célból, hogy ez a Vác alá érkezett ellenséges haderőt (nyugati hadtest) visszavonulásra kényszerítvén, serege számára a háborítlan hátramenetet biztosítsa. Szeptember 24-én délután a keleti hadtest Dunakeszire, a nyugati hadtest pe-

dig egyidejűleg Szödre és Eltsházára érkezik. Az előrsők egymással szemben állítanak fel. Szeptember 25-én reggel mindkét hadtest folytatja előnyomulását. A gödi pusztán történő összecsapás folytán a nyugati hadtest a szöd-rákosi patak mögé vonul vissza, annál is inkább, mert eme hadtest vezére az ütközet folyama alatt ama tudósítást veszi, hogy az ellenség Gödöllő felől erősítést kap. A nyugati hadtest előbbeni hadállásába térvén, azt megtartja. Az e napon Gödöllőről erősítést nyert keleti hadtest a gödi csárda és gödi pusztánál táboroz, honnan azonban még aznap este haderejének egy részét saját serege zöméhez kell menesztenie. Szeptember 26-án, az időközben teljesen megerősöbült nyugati hadtest támadólag lép fel. A keleti hadtest, mely a Csomádtói délre fekvő magaslatokra vonult, védelmi ütközetben törekszik időt nyerni. Mindkét rész a harctér közelében táboroz. Szeptember 27-én a nyugati hadtest folytatja előnyomulását. A Mogyoród körüli magaslatok támadásával és védelmével a hadászat bevégeződik.

„Azok után, miket eddig katonai körökben hallani, e hadműveletek nagyszerű katonai látványt fognak nyújtani, melyre annál is inkább jelentkezendnek számos kíváncsiak, mivel — mint a „Lol. Corr.“ értesül — mind a gőzhajózási, mind pedig a vasúti társulatok ez alkalomból külön meneteket fognak megindítani” — ujságolta aug. 27-én a „Magyarország és a Nagyvilág”.

*

Közelebb és közelebb érkezvén a hadgyakorlat időpontjához, e gyakorlatra vonatkozó hírek aranyzóvésű palástjában mindinkább élénkebbek, ragyogóbbak, sűrűbbek lesznek a hírlapokból felcsillámoló hírfonál-szálak . . . Megtudjuk, hogy: „bizonyos Udvardy József honvéd-főhadnagy új tábori (táviró) készülé-

ket talált fel és mutatott be a honvédelmi minisztériumnál, mely, mint mondják, sebesebben dolgozik, mint a Morse-féle készülék. Ezen készülékkel a honvédelmi minisztérium rendelete folytán, még a váci gyakorlatok megkezdése előtt próbák fognak tétetni, hogy a beválás estén már a váci táborban használhassák.”

Majd „egy helyi tudósító” azt a rémhirt ujságolta, hogy: „A koleraveszély miatt az idei észre tervezett hadgyakorlatok és a Pest és Vác közötti nagyobbcsűrű táborozás elmarad . . .” A hivatalos lap azonban (szept. 5.) alaptalanul nyilvánította ezt a „helybeli tudósítást”.

Egy szeptember 2-án keltezett hír szerint: „A váci táborba kirendelt csapatok számára a nyílt parancsok már kiadattak . . . A honvédegyalóság valószínűleg gyalog fogja megtenni az utat Vácra.”

Másik híradás szerint: „Tiz Norton-féle kutat szerzett a honvédelmi minisztérium, hogy azokat a Vác alatt tartandó őszi összpontosítás alkalmával a vizsgétny táborhelyeken alkalmazásba hozhassa. E célból szeptember elsejétől kivezényelte Oberkamp Gyula honvéd-századost a helyszínére, részint, hogy a kitzött táborok azon helyeit kutassa, hol a kutak jó eredménnyel alkalmazhatók, részint pedig, hogy az e célra kirendelt utászokat a kutak beállítása és kezelése körül kellő utasításokkal ellássa.”

Ismét más hír: „A honvédelmi minisztérium tudatja, hogy az összpontosítások és fegyvergyakorlatra beszólított szabadságolt állománybeli honvédtisztek egy havi fizetést kapnak a többi rendes illetményekkel s az uti kárpótlással. A tényleges állomány tisztjei pedig az állomásaikról való induás napjától a menetpótlékban részesülnek. A szabad ég alatti táborozás idejére a legénység tábori tüzekhez szükséges anyagot és fekvésre szalmát kap. A budai főparancsnokság, tekintettel a hideg éjjelkel

váltakozó napokra, melyek könnyen idézhetőek elő meghűléseket s ennek következtében lázat és vérhast: elrendelte, hogy a legénységnek a rak-tárakból a haskötők kiadassanak, s hogy a legénység kora reggel és este, valamint éjjeli szolgálat idején éjjel is, ezen haskötők viselésére köteleztessék.”

A Pesti Naplónak (szept. 7.) „Labienus” név alatt cikkező írója, mintegy bevezetéként a legelső nagyobb honvédgyakorlatnak, panaszokkal hozakodtak elő. Az alig harmadfél éves intézménynek dicsőséges felvirulását elismervén, a „sebekre” is rámutatott; mint a protekció-osztogatásra és nepotizmusra a tisztiekléptetése körül; mint a (kb. 1300) szabadságolt állományú tisztnek háttérbe szorításán (a honvédelmi minisztérium — például — minden évben 144 szabadságolt állománybeli elsőosztályú százados számára kapja meg az őszi gyakorlatokra járó költségeket, valóságban ily százados csak valami 9 vagy 10 van, holott tavaszkor megígértetett, hogy a többi üresedésben levő helyre még az őszi gyakorlatok ideje előtt lesznek az előléptetések kihirdetve, ez az ígélet nem váltott be), mint a honvéd sáncoló eszközök (hossznyelű ásók, kapák) célszerűtlenségére, mint a tisztiekléptetése eltérő méreteire, mint — végül még egy apróságot — a honvédtiszteknek négyféle nadrág (vörös, késszürke és nyári) van megengedve, miért e pazarlás? miért kényseritlik a szerényebb sorsu tiszteteket, kik tehetősebb bajtársaikhoz mindenesetre hasonlóan akarnak öltözködni, ily költsékezésre?”

*

Szeptember 12-én közreadták a váci hadgyakorlat részletes „tervezését”, amely szerint a Horváth János ezredes dandára (az 1., 47., 49., 50. honvédzászlóaljjal, 8 golyószórával, az 1., 19., 20., 21. honv.-huszárszázadokkal, 8 ágyúval) József főherceg vezérlete alá a nyugati hadtest-

hez (szakaszparancsnok Pongrác ezredes) kerül. A honvédsapatoknál beosztott tüzérség — pedig — Teodorovics őrnagy vezénylete alatt áll és a nagy hadgyakorlatok egész tartamára a honvédség főparancsnokának van alárendelve.

Érdekesebb hír az is, hogy „a váci hadgyakorlatok tartamára a honvédség részére külön élelmezési gondnokság állittatik fel, melynek feladata leendő a honvédek élelmezéséről gondoskodni; továbbá, hogy Vácon az itt összpontosított honvédek részére elővigyázati célból betegápoló intézet is fog felállittatni.”

A mozgolódás mind élénkebb lesz s a gombolyodó hírszálak mind ragyogóbbak és tarkábbak. A „Pesti Napló” szeptember 13-ról ezt írja: „Mint Bécsből halljuk, ő felsége a király legközelebbi csüttörtök este vagy legfőlebb péntek reggel fog Budán megérkezni és azután a váci hadgyakorlatok alkalmával naponkint különvonattal ide (?) fog rándulni, de az éjjeleket folyvást Budán töltendi. Ez alkalommal az udvar néhány kirándulást is tervez Gödöllőre. Ma reggel az udvari szolgaszemélyzet már meg is érkezett, holnapra a lovászokat várják.”

Jönnek a hírek, hogy Andrassy Gyula grótot is Vácra várják s hogy a miniszterelnök a váci püspöknél fog lakni; jönnek a hírek József főherceg váci tartózkodásáról is, aki egyik váci öreg fogadóba telepszik meg . . . A „Pesti Napló”-nak (szeptember 20.) „hiteles forrásból” nem érdektelen híradása az sem, hogy „legközelebb ő felsége kíséretébe egy honvéd-törzsiszt is ki fog neveztetni állandó szolgálattételre a király személye körül”. Ez az értesülés valónak is bizonyult, a váci nagy hadgyakorlatok tartamára — ő felsége mellett — Markovics honvédhuszár alezredes bízott meg a segédtiszti teendőkkal, ami annál nevezetesebb, mert Markovics 48-as honvéd . . . Evés közben jön meg az étvágy, a Markovics-hírral kapcsolatosan Pesti Naplóék már hír folytatását

is jelentik: „különben“ — ugymond — ő felsége mellett nemsokára rendes honvéd szárnysegéd fog működni, ami annál fontosabb, mert a honvédség létszáma 142.000 és nemsokára eléri a 200.000-et és ügyeit még mindig (!!) egy közös hadseregbeli hadsegéd intézi ő felsége körében . . . Hiteles forrásból tudjuk, hogy e fontos állomásra oly egyéniség van kiszemelve, ki érdemei által az egész honvédség elismerését vívta ki magának . . . Ez alkalommal azt is megemlítjük, hogy a váci táborozás alatt Gablencz főparancsnok táborkarába két honvéd: Verklián őrnagy és Gränzenstein százados és viszont József főherceg táborkarába két közösgyűes tiszt: Kaltenbrunn őrnagy és Festeich százados van beosztva.”

*

Az őszi elmerengés hangulatain éldegélvén, „Fővárosi Tárcalevél“ sorozatában (Magyarország és a Nagyvilág 1871 szept. 17.) neki-buzdul „Porzó“ (Agai Adolf a jeles tárcaíró) is a pirossapkás, nemzeti zászlós honvéd-dicsőségen . . . A „kintornás“ olaszról s kottán krajeári szedegető piros palástos majmáról fűzött szeptemberi tréfát félbeszakítván, így lelkesedik:

— De im egyszerre elnémul az ábrándos nyekergés (az „il puritaniból“), dobszó perdül, kürt riad . . . Ezek ők! . . . A mi honvédeink, kik rugalmas lépésekkel dobognak el (szabatos lépésben) ablakom alatt . . . Mintha kék és piros pöttyös kigyót látnék, melynek farkát még nem s a fejét már nem látom. Bajuszukon fehérlik a nyár deré, a por, s lábukon a bakkancs is havas az országot porától. Vonulnak Vác felé . . . S ha békés táborozásra bocsátkoznak le a váci dombok tövébe, s véretlen csatára kelnek egymás ellen a sikon: juttassák eszükbe, hogy e hely is egyik Marathonja a magyar fegyvereknek.